



Arkeologisk schaktningsövervakning

## 1700 – 1800-tal i Östhammar

### Schaktningsarbeten för bergvärme i kv Rådhuset

Raä 141  
Östhammar 38:2 och 39:5  
Kv Rådhuset  
Östhammar  
Uppland

**BENT SYSE**



Arkeologisk schaktningsövervakning

## **1700 – 1800-tal i Östhammar**

### **Schaktningsarbeten för bergvärme i kv Rådhuset**

Raä 141  
Östhammar 38:2 och 39:5  
Kv Rådhuset  
Östhammar  
Uppland

**BENT SYSE**

**Omslagsbild**

Schakt för bergvärmeledningar inom Östhammar 38:2 och 39:5, kv Rådhuset. Västra delen av schaktet mot öster.

**Upplandsmuseets rapporter 2008:26**

ISSN 1654-8280

Foton samt planer där ej annat uppges: Bent Syse

© Upplandsmuseet, 2008

---

Upplandsmuseet, S:t Eriks gränd 6, 753 10 Uppsala  
Telefon 018-16 91 00. Telefax 018-69 25 09  
[www.upplandsmuseet.se](http://www.upplandsmuseet.se)

# Innehåll

---

Inledning	6
Historik	7
Planerade arbeten	8
Undersökningsresultat	9
Tolkning	12
Sammanfattning	12
Administrativa uppgifter	12
Referenser	13

# Inledning

Upplandsmuseets arkeologiska avdelning utförde under månadskiftet november/december 2008 en arkeologisk schaktningsövervakning inom fornlämning 141, Östhammars medeltida stadsområde, inom kvarteret Rådhuset, fastigheten Östhammar 38:2 och 39:5 (fig 1).

Schaktningsövervakningen föranleddes av schaktningar i samband med installation av bergvärme. Uppdragsgivare var Brf HSB Rådhuset, Östhammar. Schaktningsövervakningen genomfördes efter tillstånd i beslut från länsstyrelsen i Uppsala län (dnr 431-13840-08).

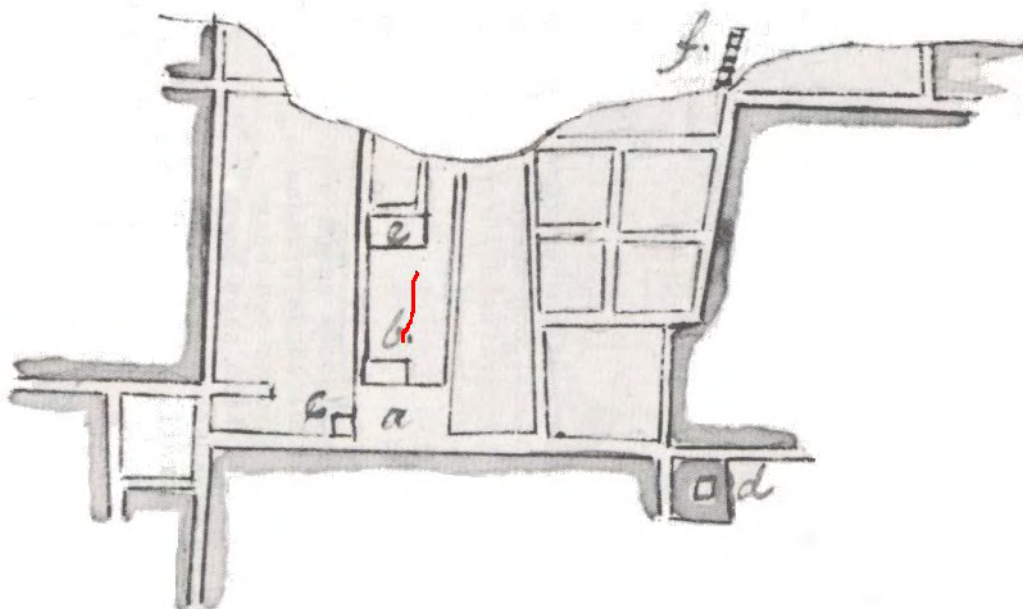


Figur 1. Östhammar med begränsningslinjen för Raä 141, Östhammars medeltida stadsområde, markerad. Pilen visar platsen för aktuell schaktningsövervakning. Karta ur Medeltidsstaden 63.

# Historik

Kvarteret Rådhuset ligger i den medeltida stadens centrala del. Enligt Medeltidsstaden 63 för Östhammar och Öregrund är denna plats belägen utanför stadens troliga utbredning på 1500-talet men inom dess utbredning vid 1600-talets slut (Söderberg 1985).

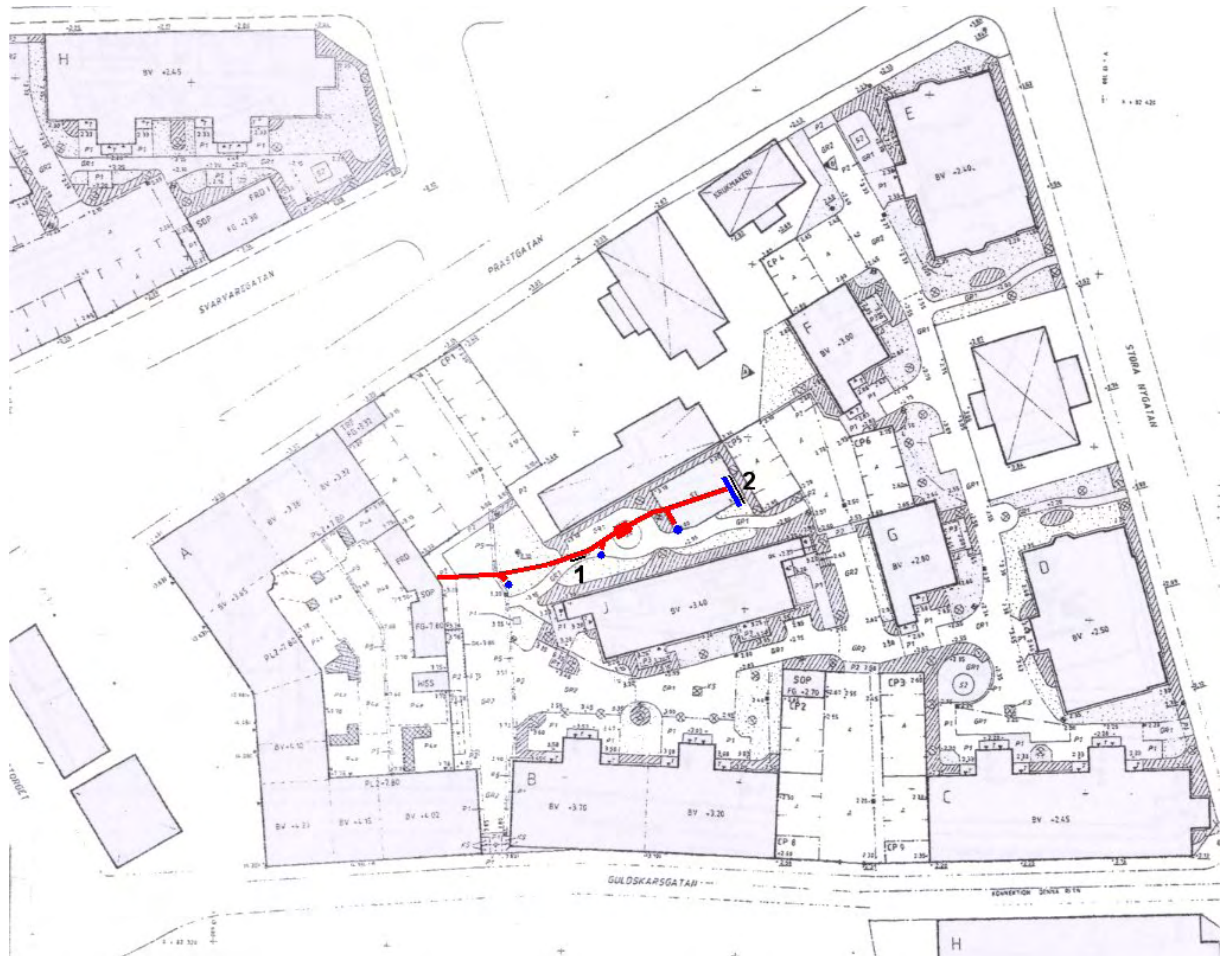
De tidigare arkeologiska iakttagelser som skett i området är ett antal schakt inom kvarteret 1983. Vid detta tillfälle påträffades avsatta kulturlager, ca 0,1-0,3 m tjocka, under motsvarande tjocka fyllnadslager. Lagren daterades till att vara avsatta under 1700-tal. Den tidigare sträckningen av Guldkärsgatan (fd Sjögatan), som på Wiblingens karta (fig 2) från mitten av 1700-talets går vinkelrätt mot Rådhusstorget påträffades i ett schakt, strax intill det parti som var aktuellt för nuvarande schaktningar (Söderberg 1983). Vid en undersökning i västra delen av kvarteret Rådhuset 1987 påträffades 0,3-0,4 m tjocka kulturlager, med rester efter bebyggelse lämningar. Dessa lämningar tycks kunna dateras till att vara avsatta under 1600-talets andra hälft (Åstrand 1996). Slutligen har det skett en undersökning i kvarteret 1990, då fyra mindre ytor togs upp. I tre av dessa framkom ca 0,2 m tjocka kulturlager (Bergold & Grälls 1990).



Figur 2. Detalj ur karta över Östhammar, upprättad av F A Wiblingen vid mitten av 1700-talet. Ur Medeltidsstaden 63, Östhammar och Öregrund. Röd linje markerar ungefärligt läge för bergvärmeschaktet.

## Planerade arbeten

Uppdraget avsåg installation av bergvärme inom fastigheten Östhammar 38:2 och 39:5, i kv Rådhuset. I arbetet planerades schaktning mellan fyra borrgrupper för vidare anslutning in i fastighetens panncentral. Schaktens sammanlagda längd var planerad till drygt 30 meter. Mitt på schaktsträckan togs en större yta om ca 2 x 2 meter upp, där en brunn placerades. Schaktets bredd var ca 1 m och djupet som grundast ca 0,6 m närmast panncentralen och drygt 1 m längst bort vid de fem avslutande borrhålen i öster.



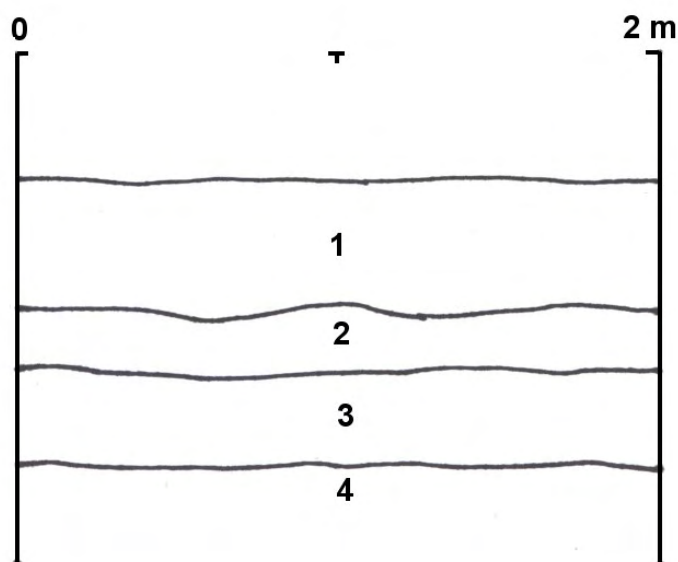
Figur 3. Schaktet för bergvärme (röd linje) från panncentral i väster förbi tre borrhålsgrupper fram till den avslutande raden med borrhål i öster (blåa markeringar). De två sektionerna 1 och 2 är markerade.



# Undersökningsresultat

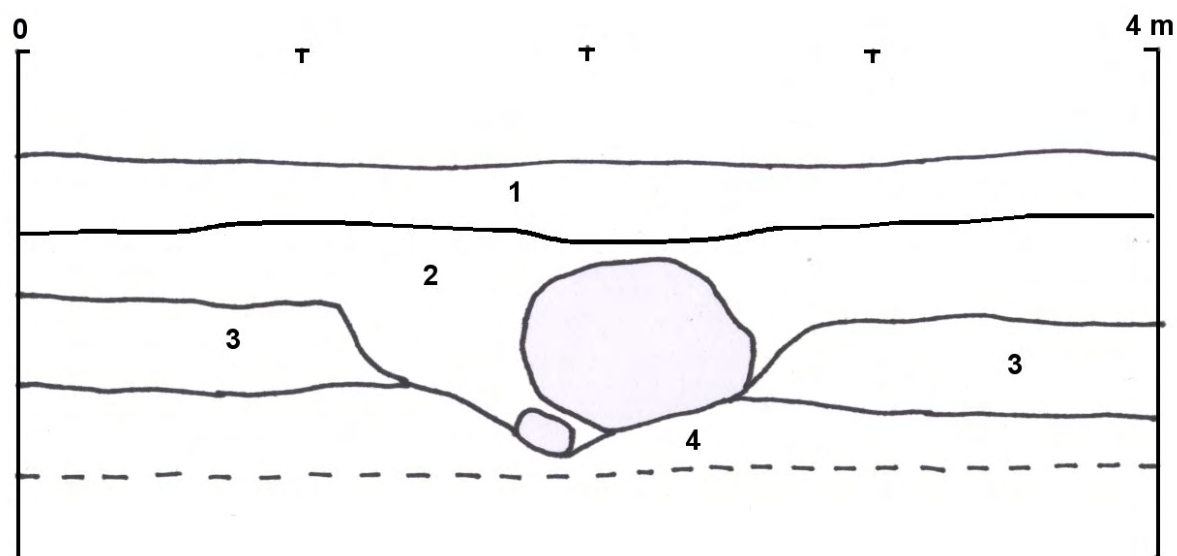
Schaktningarna övervakades den 28 november och den 2 december och beskrevs samt fotodokumenterades. Två sektioner upprättades i schaktet, där schaktväggarna också rensades för att eventuella konstruktioner skulle framträda samt för insamling av fynd som kunde vara behjälpliga vid datering (fig 4-5). Längs med schakten fanns sedan tidigare områden som var störda av tidigare schaktningar. Det gällde framförallt den första sträckan från panncentralen där andra ledningar fanns nedgrävda.

Det fanns en homogen lagerstruktur i hela schaktet. Under ett ca 0,3 – 0,4 m tjockt fyllnadslager för gårdsplanen, fanns ett ca 0,2 meter tjockt kulturlager som till stora delar var omrört och påverkat under sen tid. Under detta framkom ett homogent lager med mer kompaktare kulturjord. Detta lager varierade mellan 0,1 – 0,3 m i tjocklek. Underst fanns den sterila siltiga sjösanden.



Figur 4.  
Sektion 1. Ritad mot södra sidan av schaktet. Markytan nivilerades inte utan den ligger på ungefär 3,05 möh efter notering på ritning. Lagerbeskrivning:  
1. Sentida fyllning med sand och grus.  
2. Omrörd kulturjord med mylla och inslag av tegelflis.  
3. Kompakt kulturjord, med inslag av tegelflis. Inga konstruktioner.  
4. Steril siltig mjåla.

Noteras att vid denna plats kom bergvärmeschaktet endast ner till ca 0,7 m under mark, dvs mellan lager 2 och 3. Både före och efter denna profil iaktogs en hel del stenar i de översta lagren. Dessa tycks höra till fyllningen, lager 1, men vissa kan ha ingått i lager två. En keramikskärva med dekor från mitten av 1800-talet påträffades i lager 2, tillsammans med en del odecorerad keramik, typ blomkrukor i rödbränd lera. Dessa fynd togs inte tillvara. Några daterande fynd från lager 3 framkom inte. Samtliga lager innehöll få mängder djurben.



Figur 5.

Sektion 2. Ritad mot östra sidan av schaktet invid den sista borrhgruppen bestående av fem borrhål. Markytan nivilerades inte utan den ligger på ungefär 3,10 möh efter notering på ritning.

Lagerbeskrivning: 1. Sentida fyllning med sand och grus och mylla. 2. Omrörd kulturjord med mylla och inslag av tegelflis och en nedgrävning med stenar i mitten. 3. Kompakt kulturjord, med inslag av tegelflis. Inga konstruktioner. 4. Steril siltig mjåla.

Vid denna plats grävdes bergvärmeschaktet ner till ca 1,2 m under mark, dvs vid den streckade linjen. Här syns en nedgrävning med stenfyllning mitt i schaktet. Även om det finns en större sten, liknar denna stenfyllning den som fanns invid sektion 1. Inga daterande fynd framkom i något av lagren på denna plats. Även här var inslaget av djurben i lagren litet. Här kan det anans en viss sluttning av den ursprungliga marknivån mot söder. En viss osäkerhet kan dock föreligga pga det korta schaktet.



Figur 6. Foto av schaktet från väster, strax innan den första borrhgruppen.



Figur 7. Foto av schaktet i öster där den sista borrhgruppen med fem borrhål fanns. Bakom dessa upprättades sektion 2.



Figur 8. Foto av schaktet mot väster där schaktet utvidgades för att en fördelningsbrunn skulle få plats.

## Tolkning

Några spår efter konstruktioner iakttogs inte i schakten vid undersökningstillfället. Området kan dock ha varit bebyggt under 1700-tal, då kvarteret finns utmärkt på F A Wiblingens karta över staden från mitten av 1700-talet. Möjligen kan några av de stenar som fanns i de övre lagren vara rester efter grundstenar, men de gav i första hand intryck av att vara ditförda i samband med planering och uppfyllning av området. Keramikskärvan i lager 2, sektion 1, ger en datering av lagret till att vara avsatt under 1800-talet och då framför allt under dess senare del. Det understa kulturlagret som påverkades i den östra delen av ledningsschaktet kan vara avsatt tidigare, kanske så pass tidigt som under 1600-tal, men troligast under 1700-tal. Några spår efter brand fanns inte på någon plats i schaktet.

## Sammanfattning

---

Vid en schaktningsövervakning i samband med installation av bergvärme inom kvarteret Rådhuset i Östhammar november/december 2008, framkom två lager med kulturjord, det översta som delvis var omrört tycks ha tillkommit under 1800-talets senare del, medan det undre lagret kan vara från 1700-tal eller från slutet av 1600-tal. Lagren uppvisade inge spår efter konstruktioner.

## Administrativa uppgifter

---

*Plats:* Östhammar 38:2 och 39:5, kv Rådhuset, Östhammar

*Fornlämningsnummer:* 141

*Fornlämningstyp:* Medeltida kulturlager

*Undersökningstyp:* Schaktningsövervakning

*Orsak:* Schaktarbeten i samband med installation av bergvärme

*Fältarbetsperiod:* 2008-11-28 och 2008-12-02

*Ansvarig i fält:* Bent Syse

*Upplandsmuseets diarienummer:* Ar-1054-2008

*Upplandsmuseets projektnummer:* 8287

*Beställare:* Brf HSB Rådhuset, Östhammar

*Länsstyrelsens beslutsdatum och diarienummer:* 3 november 2008, dnr 431-13840-08

*Arkivmaterial:* Förvaras vid Upplandsmuseet

*Fynd:* Tillvaratogs ej

## Referenser

---

- Bergold, H., Grälls, A. 1990.* Rapport. Arkeologisk slutundersökning. Uppland, Östhammar, kvarteret Rådhuset. Byrån för arkeologiska undersökningar, UV-Uppsala 1990.
- Söderberg, S. 1983.* Rapport. Arkeologisk provundersökning i kv Rådhuset och delar av kv Guldkäret i Östhammar, Östhammars kommun, Uppsala län, Uppland. Byrån för arkeologiska undersökningar, UV-Uppsala. 1990
- Söderberg, S. 1985.* Medeltidsstaden 63. Östhammar, Öregrund. RAÄ och SHM Rapport. Stockholm.
- Åstrand, J. 1996.* Staden på Gullskäret. En arkeologisk undersökning i Östhammars stadskärna. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala, Rapport 1996:28.